

Зазначимо, що визначені проблеми повною мірою відносяться і до банківської системи регіону. Серед суто регіональних проблем формування банківського капіталу можна виділити відтік залучених коштів через філії, які функціонують на території регіону, до головних офісів в інших регіонах. Для вирішення даної проблеми, запропонуємо рішення: НБУ доцільно зобов'язати банки надавати у розпорядження своїм філіям, які знаходяться в інших регіонах, частину свого регулятивного капіталу залежно від ринкової ваги активів філії. Дана частина могла б стати відносно дешевим, а головне, довгостроковим ресурсом, який був би направлений на інвестування реального сектора регіону, де знаходиться філія.

Проведений аналіз показав, що у цілому стан вітчизняної банківської системи є задовільним, але вважаємо, що на сьогодні вона не здатна забезпечити першочергових потреб як у промисловому секторі регіону, так і у промисловому секторі економіки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України № 2121-III від 07.12.2000 р. // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 8. – С. 5–13.
2. Аванесова І. Передумови регулювання кредитної діяльності в Україні: історія і сучасність / І. Аванесова // Банківська справа. – 2002. – № 4. – С. 64–79.
3. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Інструкція, затверджена постановою Правління НБУ від 28 серпня 2001 р. № 368. Урядовий кур'єр. – 2001. – № 8. – С. 8.
4. Бритченко І. Г. Системність банківського дела и реальный капитал / И. Г. Бритченко. – Донецк : ІЕПІ НАН України, МЭГІ, 1998. – 134 с.
5. Васильченко З. Об'єктивна зумовленість інтеграції банківського і промислового капіталу в світовій практиці / З. Васильченко // Банківська справа. – 2002. – № 1. – С. 49–57.
6. Довгань Ж. Банківський капітал: суть і значення / Ж. Довгань // Вісник НБУ. – 1998. – № 7. – С. 18–20.
7. Захаров В. С. Проблемы банковской системы // Деньги и кредит. – 2002. – № 1. – С. 21–24.
8. Качаєв Ю. Територіальні фактори банківської діяльності в Україні / Ю. Качаєв // Вісник НБУ. – 2001. – № 4. – С. 11–15.
9. Ларцев В. Основні етапи роздержавлення банківської системи в Україні / В. Ларцев // Економіка України. – 2002. – № 5. – С. 24–28.

УДК 351.71

СУЧАСНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Н. С. Педченко, кандидат економічних наук

Податок на доходи фізичних осіб – це важливий інструмент забезпечення формування дохідної частини Державного бюджету України, посідає друге почесне місце серед податкових надходжень (табл. 1). Він найчастіше змінював назву: з прибуткового податку з громадян на податок з доходів фізичних осіб і на податок на доходи фізичних осіб відповідно до Податкового кодексу України. Крім цього, зміни та доповнення до Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» (2003 р.)

вносилися 37 разів. Наведені аспекти підкреслюють необхідність розгляду питання адміністрування даного податку до бюджету.

Особливість сплати податку на доходи фізичних осіб в першу чергу пояснюються прийняттям Податкового кодексу України та конкретніше розділом 4 «Податок на доходи фізичних осіб» (ст. 162–179); розділом 19 «Прикінцеві положення»; розділом 20 «Перехідні положення» Підрозділом 1 та підрозділом 8; розділом 2 «Адміністрування податків,

зборів (обов'язкових платежів)» (ст. 119–123, 127, 129). Відповідно до вказаних статей названих розділів відмітимо приділення значної уваги такому виду прямого оподаткування і пропонуємо розглянути зміни у системі оподаткування податком на доходи фізичних осіб через розкриття таких питань: загальні засади встановлення податку на доходи фізичних осіб (за елементами); особливості оподаткування доходів, отриманих фізичною особою-підприємцем від провадження господарської діяльності, крім осіб, що обрали спрощену систему оподаткування; особливості оподаткування доходів, отриманих фізичною особою, яка проводить незалежну професійну діяльність; порядок подання річної декларації про майновий стан і доходи (податкової декларації); відповідальність за сплату податку на доходи фізичних осіб.

Основні зміни з питань оподаткування доходів фізичних осіб стосуються як зміни назви самого податку, так і платників податку, до складу яких відносять, крім фізичних осіб-резидентів і фізичних осіб-нерезидентів, податкового агента – юридичну особу, самозайняту особу, представництво нерезидента юридичної особи, які зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок до бюджету від імені та за рахунок фізичної особи з доходів, що виплачуються такій особі, вести податковий облік, подавати податкову звітність податковим органам і нести відповідальність за порушення норм.

Основні зміни в базі оподаткування вказаним податком пов'язані з прийняттям Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р., який набув чинності з 01.01.2011 р. Особливістю оподаткування доходу у формі заробітної плати, відповідно до вказаного закону, є нарахована заробітна плата, зменшена на суму єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (введеного замість утримань до Пенсійного фонду та фондів загальнообов'язкового соціального страхування), зменшена на страхові внески до Накопичувального фонду, а у окремих випадках,

обов'язкових страхових внесків до недержавного пенсійного фонду, які сплачуються за рахунок заробітної плати працівника, та на суму податкової соціальної пільги за її наявності. Наведені зміни відповідно вплинули і на склад доходів, що не включаються до оподаткованого. Через зміни в оподаткуванні заробітної плати до складу доходів, що не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподаткованого доходу, відносять суму єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування платника; суму коштів, які перераховуються з Накопичувального фонду або до нього. Доповненими є:

- витрати роботодавця на обов'язковий профілактичний огляд та на вакцинацію працівника, спрямовану на профілактику захворювань у період загрози епідемії;

- сума, сплачена на навчання за фізичну особу, але не вище за розмір місячного прожиткового мінімуму, помножена на коефіцієнт у розмірі 1,4 та округленого до найближчих 10 грн на кожний повний або неповний місяць підготовки чи перепідготовки такої фізичної особи, незалежно від того, чи перебуває ця особа у трудових відносинах з роботодавцем, але за умови, що вона уклала з ним письмовий договір (контракт) про взяті зобов'язання з відпрацювання у такого роботодавця після закінчення вищого або професійно-технічного навчального закладу і отримання спеціальності (кваліфікації) не менше трьох років;

- сума виплат чи відшкодувань (крім заробітної плати чи інших виплат та відшкодувань за цивільно-правовими договорами), яка здійснюється професійними спілками своїм членам протягом року сукупно у розмірі, що не перевищує суми граничного розміру доходу (розмір місячного прожиткового мінімуму помноженого на коефіцієнт у розмірі 1,4 та округленого до найближчих 10 грн). При цьому зазначені виплати повинні бути здійснені у розмірах і на цілі, установлені загальними зборами членів профспілки;

- сума витрат роботодавця через підвищення кваліфікації (перепідготовкою) платника податку.

Таблиця 1

Динаміка податкових надходжень до бюджету від податку з доходів фізичних осіб за 2007–2010* рр. [3]

Показник	Рік													
	2007		2008		2009		2010*		2008 р. проти 2007 р.		2009 р. проти 2008 р.		2010 р. проти 2009 р.	
	Сума, млн грн	Питома вага, %	Сума, млн грн	Питома вага, %	Сума, млн грн	Питома вага, %	Сума, млн грн	Питома вага, %	Сума, млн грн	Питома вага, %	Сума, млн грн	Питома вага, %	Сума, млн грн	Питома вага, %
Доходи	219939,1	100,0	297844,6	100,0	272967,0	100,0	215316,4	100,0	135,4	91,6	135,4	91,6	78,9	78,9
Податкові надходження	161264,1	73,3	227164,8	76,3	208073,2	76,2	160307,8	74,5	140,9	91,6	140,9	91,6	77,0	77,0
Податок з доходів фізичних осіб	34782,1	15,8	45895,8	15,4	44485,3	16,3	36216,3	16,8	132,0	96,9	132,0	96,9	81,4	81,4
Податок на прибуток підприємств	34407,2	15,6	47856,8	16,1	33048,0	12,1	27469,3	12,8	139,1	69,1	139,1	69,1	83,1	83,1
Податок на додану вартість	59382,8	27,0	92082,6	30,9	84596,7	31,0	55743,2	25,9	155,1	91,9	155,1	91,9	65,9	65,9
Акцизний збір	10567,7	4,8	12783,1	4,3	21624,5	7,9	20456,8	9,5	121,0	169,2	121,0	169,2	94,6	94,6
Ввізне мито	9588,9	4,4	11932,8	4,0	6328,8	2,3	5828,8	2,7	124,4	53,0	124,4	53,0	92,1	92,1

Примітка. * Дані за I–III квартали 2010 р.

Підвищено ставку податку на доходи фізичних осіб, що трактується як застосування прогресивної системи оподаткування та реалізацію принципу соціальної справедливості в системі оподаткування. Разом зі ставкою 15 % запроваджено 17 % за умови, якщо загальна сума отриманих доходів перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного податкового року (941 грн на 01.01.2011 р).

Залишилася ставка оподаткування у розмірі 5 % для операцій пов'язаних з отримання доходів у вигляді:

- процентів на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок;
- процентного або дисконтного доходу за іменним ощадним (депозитним) сертифікатом;
- • процентів на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці (буде запроваджено з 01.01.2015 р., що оговорено у Прикінцевому положенні);
- доходу, від інвестиційної діяльності у вигляді спільного інвестування, за іпотечними цінними паперами за облігаціями, за сертифікатом фонду операцій з нерухомістю та дохід, отриманий платником податку внаслідок викупу (погашення) управителем сертифікатів фонду операцій з нерухомістю в порядку, визначеному в проспекті емісії сертифікатів.

Залишили ставку податку у подвійному розмірі (30 %) щодо доходів нарахованих як виграш чи приз на користь резидентів або нерезидентів і ставку 10 % щодо доходів у формі заробітної плати для шахтарів, працівників шахтобудівних підприємств (50 % робочого часу на підземних роботах), працівників державних воєнізованих аварійно-рятувальних служб.

Щодо податкової соціальної пільги умови залишилися без змін: наявність права на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги, яка застосовується до доходу, що не перевищує розміру місячного прожиткового мінімуму на 1 січня звітного податкового року, помноженого на

коефіцієнт у розмірі 1,4 та округленого до найближчих 10 грн.

Основні зміни відбулися через встановлення податкової соціальної пільги у розмірі 100 % прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць) для будь-якого платника (до 31.12.2014 р. залишається 50 % відповідно до Прикінцевих положень).

Доданим є встановлення податкової соціальної пільги у розмірі, що дорівнює 100 % суми пільги, для платника податку, який утримує двох чи більше дітей віком до 18 років, – у розрахунку на кожну таку дитину, коли Законом України «Про податок з доходів фізичних осіб» було встановлено 200-відсоткову соціальну пільгу, але для особи, яка має та виховує трьох і більше дітей.

Додано податкову соціальну пільгу у розмірі, що дорівнює 150 % суми пільги, для такого платника податку, який є учасником бойових дій на території інших країн у період після другої світової війни, на якого поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Щодо особливостей нарахування (виплати) та оподаткування окремих видів операцій, то збільшено термін подання Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, до закінчення п'ятого банківського дня, проти трьох банківських днів, що існували.

Основні зміни відбулися при оподаткуванні доходів операцій з продажу (обміну) об'єктів нерухомого майна у вигляді зняття обмеження (100 м²). Натомість введено вимогу: перебування майна у власності платника податку понад 3 роки. При цьому дохід від разового продажу такого нерухомого майна не оподатковується. Дохід від продажу другого та наступного об'єкта оподаткування протягом податкового року залишається без змін – 5 % від ціни у договорі купівлі продажу, але не нижчу за оціночну вартість. Обмін об'єкта нерухомості на інший оподатковується аналогічно як і його реалізація: або 0 %, або 5 %, що залежить від терміну перебування у власності та частоти такої операції.

Зменшено ставку податку на дохід від продажу (обміну) рухомого майна – 5 % (замість 15 %, що існувало у законі), та залишили 1 %

за умови, якщо такий об'єкт продається не частіше одного разу на рік. Доданою є вимога: вартість визначається з огляду на ціну, зазначену в договорі купівлі-продажу, але не нижче оціночної вартості такого об'єкта та не нижче 25 % вартості такого самого нового об'єкта рухомого майна. Підкреслено, що дохід від операцій з продажу (обміну) об'єктів рухомого та нерухомого майна, що здійснюються фізичними особами нерезидентами, оподатковується за ставками 15–17 %.

Оподаткування доходу, отриманого платником податку в результаті прийняття ним у спадщину чи дарунок коштів, майна, майнових або немайнових прав, залишилося без змін і здійснюється за ставками 0 % (для спадкоємців першого ступеня споріднення), 5 % (які не є членами сім'ї спадкоємця першого ступеня споріднення), 15 і 17 % (для спадкоємців-нерезидентів або від них).

Забезпечення виконання податкових зобов'язань полягає у обов'язковому поданні податкової декларації за результатами звітного року у строки, встановлені для платників податку на доходи фізичних осіб, якщо протягом календарного року дохід, що оподатковується за ставками (15; 17 %) виплачується платнику податку двома або більше податковими агентами, при цьому загальна сума такого доходу за будь-який календарний місяць перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року (941 грн). Для податкових агентів, крім форми 1ДФ, запроваджується додатковий щомісячний звіт Податкова декларація з податку на доходи фізичних осіб, форма якого затверджена. Така декларація подається незалежно від того, виплачує чи ні доходи платникам податку податковий агент протягом звітного періоду.

З'явилися дві нові статті: особливості оподаткування доходів, отриманих фізичною особою – підприємцем від провадження господарської діяльності, крім осіб, що обрали спрощену систему оподаткування та оподаткування доходів, отриманих фізичною особою, яка провадить незалежну професійну діяльність. Особливість полягає в оподаткуванні доходів фізичних осіб підприємців, від прова-

дження господарської діяльності, за ставками 15 і 17 %. Об'єктом оподаткування є чистий оподатковуваний дохід, що визначається як різниця між загальним оподатковуваним доходом (виручка у грошовій і негрошовій формі) та документально підтвердженими витратами, пов'язаними з господарською діяльністю такої фізичної особи підприємця. Запроваджені авансові платежі з податку на доходи фізичних осіб, які розраховуються підприємцем самостійно, але не менш як 100 % річної суми податку з оподаткованого доходу за минулий рік (у співставних умовах), та сплачуються до бюджету по 25 % щокварталу (до 15 березня, до 15 травня, до 15 серпня і до 15 листопада).

Щодо оподаткування доходів, отриманих фізичною особою, яка провадить незалежну професійну діяльність, то особливість оподаткування полягає у зобов'язанні стати на облік в органах державної податкової служби за місцем свого постійного проживання як самозайняті особи та отримати свідоцтво про таку реєстрацію. У разі неотримання свідоцтва особою, яка провадить незалежну професійну діяльність, об'єктом оподаткування є доходи, отримані від такої діяльності без урахування витрат.

Доходи громадян, отримані протягом календарного року від провадження незалежної професійної діяльності, оподатковуються за ставками 15 і 17 % і визначаються як різниця між доходом і документально підтвердженими витратами, необхідними для провадження певного виду незалежної професійної діяльності.

Фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність, подають податкову декларацію за результатами звітного року у строки, передбачені для платників податку на доходи фізичних осіб (до 1 травня, року, що настає за звітним).

Стосовно порядку подання річної декларації новим є такі положення:

- платник податку до 1 березня, має право звернутися з запитом до відповідного органу державної податкової служби з проханням надати роз'яснення щодо заповнення річної податкової декларації;

• податкові декларації подаються за базовий звітний (податковий) період, що дорівнює:

• календарному року для платників податку на доходи фізичних осіб – до 1 травня звітного року;

• календарному року для платників податку на доходи фізичних осіб – підприємців – протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) року.

• фізична особа зобов'язана самостійно до 1 серпня року, що настає за звітним, сплатити суму податкового зобов'язання, зазначену в поданій нею податковій декларації.

Значно жорсткішими стала відповідальності за порушення сплати податку. Виключено кількість днів несплати, що існували (до 30, до 90, понад 91 день), а натомість введено кількість разів таких порушень протягом року або протягом 1095 днів:

• порушення порядку подання платником податків інформації для формування і ведення Державного реєстру фізичних осіб штраф – 85 грн при разовому або 170 грн – у разі повторного порушення;

• неподання, подання з порушенням установлених строків, подання не у повному обсязі, з недостовірними відомостями або з помилками податкову звітність штраф – 510 грн при разовому або 1020 грн при повторному порушенні оформлення документів;

• без зазначення реєстраційного номера облікової карти платника податку або недостовірний номер – штраф становить 170 грн;

• неподання або несвоєчасне подання податкової звітності чи включення до неї недостовірних даних штраф на платника податку фізичну особу – 25 % від суми боргу.

При порушенні правил застосування спрощеної системи оподаткування фізичною-особою підприємцем встановлюється штраф у розмірі 50 % ставки податку встановленого для такого платника.

Штраф за порушення правил нарахування, утримання та сплати податку тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі 25 % суми податку, що підлягає нарахуванню або сплаті до бюджету. Дії, вчинені повторно протягом

1095 днів, – тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі 50 % суми податку, що підлягає нарахуванню та сплаті до бюджету. Дії, вчинені протягом 1095 днів втретє та більше, тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі 75 % від суми податку, що підлягає нарахуванню або сплаті до бюджету. Методика нарахування пені залишилася без змін.

Звернувши увагу на підрозділ 10 «Інші перехідні положення», відмічаємо, що штрафні санкції за порушення податкового законодавства за період з 1 січня до 30 червня 2011 р. будуть застосовуватися у розмірі не більше 1 грн за кожне таке порушення.

У розділі 14 «Спеціальні податкові режими» вилучена глава про спрощену систему оподаткування, але у розділі 20 «Перехідні положення» відмічено, що суб'єкти малого бізнесу фізичні особи та юридичні особи продовжують працювати Згідно з Указом Президента України від 3 липня 1998 р. № 727 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» (з подальшими змінами) та абзаців шостого – двадцять восьмого пункту 1 статті 14 розділу IV Декрету Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 р. № 1392 «Про прибутковий податок з громадян».

Відповідно до цих документів (табл. 2), суб'єкт малого бізнесу – фізична особа знаходяться у правовому полі, маючи кількість працюючих до 10 осіб і обсяг виручки до 500,0 тис. грн, на єдиному податку (від 20 до 200 грн); кількість працюючих до 5 осіб та обсягом виручки до 119,0 тис. грн (7000×17) на фіксованому податку (від 20 до 100 грн) та юридичні особи-суб'єкти підприємницької діяльності з середньосписковою чисельністю працюючих до 50 осіб та обсягом виручки до 1000,0 тис. грн на податку у розмірі 6 або 10 %. Єдине, на що варто звернути увагу, – це на розподіл податку:

• 43 % до місцевого бюджету для фізичних осіб підприємців;

• 23 % до місцевого та 20 % до Державного бюджетів для юридичних осіб;

• 57 % – це єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Таблиця 2

Особливості справлення єдиного податку та фіксованого податку

Суб'єкт малого підприємництва*	Критерії запровадження спрощеної системи оподаткування		Ставка єдиного податку (грн)		Розподіл єдиного податку (%)		Використання найманої праці (% за кожну особу)	
	кількість працюючих (осіб)	обсяг виручки (тис. грн)	мінімальний розмір	максимальний розмір	до місцевого бюджету	Єдиний внесок на загально-обов'язкове державне соціальне страхування		
Фізична особа, яка здійснює підприємницьку діяльність (єдиний податок)	10	500,0	20	200	43	57	50	
Фізична особа, яка здійснює підприємницьку діяльність (фіксований податок)	5	119,0 (7000x17)	20	100	43	57	50	
Юридична особа – суб'єкт підприємницької діяльності	50	1000,0	6 % або 10 %		20**	23	57	–

Примітки: * Згідно з Указом Президента України від 3 липня 1998 р. № 727 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» (з наступними змінами) та абзаців шостого – двадцять восьмого пункту 1 статті 14 розділу IV Декрету Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 р. № 13–92 «Про прибутковий податок з громадян».

** До Державного бюджету України.

Такий розподіл платником здійснюється самостійно.

Як уже зазначалося, прийняття Податкового кодексу України стало необхідною, довгоочікуваною подією як для платників податків, так і для податківців на всіх їх рівнях. Таке прийняття вирішили ряд проблем, а саме всі податкові документи зібрані до одного, чітко описаний механізм сплати податків, в тому числі й податку на доходи фізичних осіб. Окреслено особливості оподаткування доходів, отриманих фізичною особою-підприємцем від провадження господарської діяльності, крім осіб, що обрали спрощену систему оподаткування, та оподаткування доходів, отриманих фізичною особою, яка провадить незалежну професійну діяльність через зменшення об'єкта оподаткування на документально підтверджені витрати, за умови державної реєстрації платника податку. Платникам податків надано самостійність і можливість постійного консуль-

тування з проблемних питань. Залишилися не розв'язаними питання щодо застосування спрощеної системи оподаткування, механізм оподаткування яким додатково буде запропонований для обговорення та погодження з підприємницькими структурами в частині його реформування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sta.gov.ua>. – Назва з титулу екрана.
2. Про податок з доходів фізичних осіб : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 37. – Ст. 308 зі змінами.
3. Офіційний сайт Державного комітету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з титулу екрана.